

Caspar Paludan Müller. Et udvalg af hans optegnelser og breve. I-II. Udgivet af Bjørn Kornerup. (Gads forlag, 1958). 226 + 360 s.

Caspar Paludan-Müller: Videnskab og skole. Selvbibliografi og taler. Ved Vagn Dybdahl. Festskrift til professor C. O. Bøggild-Andersen. (Universitetsforlaget i Aarhus, 1958). 128 s., 3 plancher.

En af det 19. århundredes store danske historikere, hvis liv og virke indtil i vor tid har hvilet i skyggen, er nu pludselig kommet til ære og værddighed. I den sidste tid er historikeren Caspar Paludan-Müllers minde blevet hædret med to værker, der hver på sin måde belyser hans liv og personlighed.

Caspar Paludan-Müller, broder til Adam Homos forfatter, var en viljestærk personlighed. »Hans svære skikkelse med hovedet præget af tanke og vilje« gjorde et stort indtryk på omgivelserne.

Paludan-Müllers liv blev spaltet i to dele, skolelærerens og videnskabsmandens, en spaltning, der voldte ham kvaler hele livet, fordi skolegerningen levnede ham så lidt tid til det, der var hans store passion: studiet af udenlandsk og dansk historie. På dette felt blev Paludan-Müller epokegørende. Midt i en tid med blomstrende nationalistisk historieskrivning anført af C. F. Allen og andre, indførte Paludan-Müller den systematiske kritik i historiestudiet og blev derved en forløber for den metodiske kildekritik, som Kr. Erslev gennemførte.

Sin første store sejr vandt Paludan-Müller ved sin disputats (på latin) om Kalmarunionen, hvor han skabte en hel ny opfattelse ved at bevise, at unionsbrevet af 1397 i virkeligheden var et løseligt udkast, der intet beviser om, hvorvidt dronning Margrethe virkelig fik unionen af de nordiske riger gennemført. Ved dette og talrige andre

værker vandt han en udbredt anseelse som videnskabsmand. Til universitetet blev han imidlertid først knyttet, da han var 67 år og på et tidspunkt, da han allerede i lang tid havde været stærkt hemmet af en tiltagende døvhed. »Han var så tunghør«, skrev Georg Brandes, der besøgte ham i 1862, »at en tankeudveksling med ham var meget vanskelig. Han brugte derfor måltiderne... til under dem at læse aviser og bøger«.

Til belysning af mennesket og videnskabsmanden Paludan-Müller er nu et fyldigt udvalg af hans optegnelser og breve blevet trykt og udgivet i to bind. Overarkivar og ordenshistoriograf Bjørn Kornerup havde før sin død i november sidste år afsluttet arbejdet med udgaven, som derpå er besørget i trykken af fru Else Kornerup. Bjørn Kornerup omfattede dette arbejde med en ganske særlig interesse, en interesse, der måske kom af, at Kornerup som åndstype havde træk til fælles med Caspar Paludan-Müller; begge hørte til den gamle skole af lærde og klassisk dannede historikere.

Af særlig stor værdi er Paludan-Müllers private optegnelser om det politiske liv, i hvilket han fulgte levende med og deltog aktivt som medlem af den grundlovgivende forsamling.

Disse noter til dagens begivenhed er af en overordentlig stor kildeværdi og viser samtidig Paludan-Müllers kloge og skarpe forudseenhed. Den poetiske og lystige side af ham kommer morsomt frem i brevene til hans kone fra ungdomstiden. Af det omfattende brevstof i andet bind er meget af interesse, men en del kunne dog sikkert uden skade være udeladt.

Til at fejre professor C. O. Bøggild-Andersen i Århus, en af Danmarks lærdeste og kundskabsrigeste mænd, i anledning af hans 60-års dag, kunne man ikke have valgt et bedre emne til et festskrift end Caspar Paludan-Müllers taler; her finder man den samme visdom og pædagogiske indsigt, der gør

Bøggild-Andersen til en lærer og historiker af højeste rang.

Under titlen »Videnskab og skole« har historikerne ved Aarhus universitet under arkivar Vagn Dybdahls redaktion udgivet ni taler og et par mindre afhandlinger af Caspar Paludan-Müller. Medens Kornerups udgave af hans breve i første række viser ham som menneske og videnskabsmand, ser man ham her som læreren og pædagogen. Paludan-Müller var i de 14 år fra 1839-53 overlærer ved Odense Katedralskole og dernæst fra 1853-72 rektor for katedralskolen i Nykøbing på Falster.

Disse taler ved skoleårets afslutning er rene retoriske mesterværker, klare i opbygningen, fyldt med den dybeste visdom og dog så let forståelige. På en mærkelig måde har talerne endnu den samme aktualitet, som da de blev holdt. De indeholder en perlerad af kernefulde og storartede udtalelser om skolevæsenet i almindelighed, der virker som højaktuelle apropos'er til vor tids skoledebat.

Som eksempel skal her anføres en passus fra hans tale i 1854: »Skolemanden må ikke glemme, at det kun er indtil blomstringen, han skal drive den unges liv – men til en blomst, som til sin tid kan afløses af den kernefulde frugt. Dette vil han aldrig nå, om han ensidigt arbejder på forstandens udvikling: kundskab alene er som blomstens blade og støvtråde, frugtens forudsætning, ikke den selv. – Skolen må gå løs på menneskelivets midtpunkt, den må arbejde på at danne en personlighed«.

Kristian Hvidt.

Helge Søgaard: Lertøj fra nørrejyske museer. Bidrag til jysk keramikshistorie. (Den gamle By, Århus, 1958) 180 s.

Helge Søgaard har i de årlige publikationer fra »Den gamle By« udsendt et bind, der udelukkende handler om

jyske pottemageres produkter fra middelalderens begyndelse til 1880'erne. Såvidt vides findes der ikke tilsvarende behandlinger af en landsdels keramiske udvikling gennem den historiske tid, hverken her eller i udlandet. De fleste forfattere har interesseret sig for stengods, fajance eller porcelæn, eller de har begrænset sig til enkelte perioder som Erwin Schirmer i »Die deutschen Irdenware des 11.-15. Jahrhunderts« (Jena 1939) og Dagmar Selling i »Wikingerzeitliche und frühmittelalterliche Keramik in Sweden« (Sthlm. 1955). Den vigtigste afhandling, Dr. Søgaard har kunnet bygge på, er K. Uldalls afsnit i værket »Keramik« (Kbh. 1946) om »Lertøj, Stengods og Fayence. Fra Middelalderens Begyndelse til ca. 1850«. Men medens tyngdepunktet for Uldalls afhandling naturligt nok ligger i Østdanmark og i genstande, der har fundet vej til Nationalmuseets samlinger, har Søgaard gennemtrawlet de jyske museer og derved bragt et fyldigt materiale frem, som museumsfolk hidtil har savnet i diskussionen om vor folkelige keramikens udvikling.

Bogen er stort set inddelt kronologisk. Forfatteren har ikke haft til hensigt at give en jævn beskrivelse af jyske pottemagerarbejder som helhed. Derfor er ikke blot fund i Nationalmuseet, men også undertiden tidligere fund fra selve landsdelens museer udeladt. Fra vikingetiden og den ældste middelalder behandles kun fundene fra selve Århus. Andet kapitel, Glaseret lertøj, omfatter også enkelte sorte, uglaserede kander. Det fremhæves, at teglstensbrændingen bragte en forbedret teknik med en regulær ovn, der ikke tillod en reducerende brænding (d. v. s. afiletning af lerets jernindhold, så produktet blev mørkfarvet). Man bør dog erindre, at de fynske »Karahusepotter« i forrige århundrede blev brændt i en ovn, hvori reduktionen opnåedes ved at stoppe for aftrækket, efter at ovnen var fyret op. Der er altså